

Prikaz provođenja preventivnog programa i eTwinning projekta „Čitanjem do sebe“ kroz suradnju knjižničara i psihologa u Osnovnoj školi „Gornja Vežica“

Anja Kučan Buterin¹

anja.kucan.buterin@gmail.com

Tanja Tuhtan-Maras²

Sažetak

Svrha je ovog prikaza pokazati provođenje projekta u suradnji knjižničara i psihologa, kao programa primarne prevencije s ciljem poticanja razvoja socioemocionalnih kompetencija učenika u svrhu prevencije teškoća mentalnog zdravlja. U posljednje vrijeme bilježi se rastuća pojavnost teškoća mentalnog zdravlja u sve ranijoj dobi. Upravo škola ima ulogu podržavanja pozitivnog razvoja djece i preveniranja potencijalnih mentalnih teškoća. Kroz suradnju knjižničara i psihologa osmislio se preventivni program i projekt „Čitanjem do sebe“ koji se provodi u nekoliko osnovnih škola. Rad je proizašao iz osobnih iskustava tijekom provođenja navedenog programa. Rad prikazuje vrijednost korištenja terapijskih priča za razvoj socioemocionalnih kompetencija, koristeći biblioterapijske i ostale kreativne metode u obliku radionica s učenicima. Rezultati pokazuju kako se formom terapijskih priča vođenim čitanjem i različitim kreativnim tehnikama kod učenika može povećati samorazumijevanje i samoopažanje, osjetljivost na interpersonalne odnose, razviti kreativnost i samoizražavanje, ohrabriti ih za pozitivno mišljenje i

1 Anja Kučan Buterin, dipl. knjižničar i mag. educ. philol. croat., Osnovna škola „Gornja Vežica“.

2 Tanja Tuhtan-Maras, dipl. psih. prof., Osnovna škola „Gornja Vežica“.

kreativno rješavanja problema, ojačati komunikacijske vještine, a pritom i ujediniti različite aspekte osobnosti te osloboditi snažne emocije i napetosti.

Rad pokazuje autorski preventivni program i projekt objavljen na eTwinning platformi koji se provodi među učenicima osnovnih škola kroz suradnju knjižničara i psihologa te međusobnu suradnju.

Ključne riječi: mentalno zdravlje, preventivni program/projekt, socioemocionalni razvoj, terapijske priče, radionice.

1. Uvod

U posljednje vrijeme bilježi se rastuća pojavnost teškoća mentalnog zdravlja u sve ranijoj dobi. Društvene promjene i promjene u funkcioniranju obitelji odražavaju se na socioemocionalni razvoj djece kojoj su potrebni sigurni odnosi koji pružaju osjećaj pripadnosti. Uloga škole je podržati pozitivan razvoj djece i prevenirati potencijalne teškoće. Brojna istraživanja potvrđuju da je viša socioemocionalna kompetencija povezana s boljim uspjehom u školi, kao i općenito psihološkom dobrobiti djeteta, a utječe i na ishode u kasnijem djetetovu životu, kao što su uspjeh na poslu, bračni status i razina depresije.³

Emocije su pokretači ponašanja i reakcije na doživljaje te se mogu smatrati ključnima za svekoliko ljudsko funkcioniranje. One su bitne za učenje i kognitivne procese, socijalne odnose i odražavaju se na mentalno i tjelesno zdravlje. Emocionalno kompetentna djeca imaju sposobnost dobrog kontroliranja emocionalnih doživljaja i prikladnih reakcija u emocionalnim situacijama. Prikladno postupanje s osjećajima čine vještine razumijevanja vlastitih i tuđih osjećaja, suočavanje sa strahom, razgovor o vlastitim i tuđim emocijama.

Socijalni razvoj odnosi se na ponašanja, stavove i emocionalne doživljaje bitne za interakciju s odraslima i vršnjacima. Socijalno kompetentno dijete može iskoristiti poticaje iz okoline i svoje osobne te kompetentno sudjelovati u interakcijama s drugom djecom i odraslima u zajednici kojoj pripada.

Pripovijedanje ima veliku ulogu u dječjem razvoju. Poseban značaj ima u razvoju komunikacijskih vještina, učenju emocija i prosocijalnom ponašanju. Za razliku od običnih priča, terapijske priče pomažu djeci da se suoče s nekom teškom situacijom, omogućuju da dijete vlastiti problem gleda s distance, nude djetetu mogućnosti kako riješiti problem, uče ih kako reagirati u određenim situacijama. Slušajući terapijske priče djeca oslobađaju emocije, stječu uvid u to kako se osjećaju. Priče omogućuju djeci slušanje is-

3 Durlak, J. J. i dr. The Impact of enhancing students social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. // *Child development*, 82 (2011), 405-432.

kustava drugih koji su prevladali probleme slične njihovima. Potiču djecu da ono što su naučili i osvijestili primijene u stvarnim životnim situacijama.

2. Preventivni program i projekt „Čitanjem do sebe“

Kroz suradnju stručne suradnice psihologinje i stručne suradnice knjižničarke u osnovnoj školi osmišljen je program/projekt „Čitanjem do sebe“. Projekt je zamišljen kao program primarne prevencije čiji je cilj poticanje razvoja socioemocionalnih kompetencija učenika u svrhu prevencije teškoća mentalnog zdravlja. Provodeći projekt „*Storytelling* – pričamo priče“ u školskoj godini 2021./2022. uvidjeli smo pozitivne reakcije i promjene u ponašanju učenika tadašnjeg 2. razreda Osnovne škole „Gornja Vežica“. Izlaganjima na Županijskim stručnim vijećima povezali smo se s Osnovnom školom „Drago Gervais“ Brešca te Osnovnom školom Ivana Rabljanina Rab, koje provode slične programe. Osmislili smo eTwinning projekt „Čitanjem do sebe“ koji će se provoditi u školskoj godini 2022./2023.

Projekt se odvija kroz radionički rad, jednom mjesečno na razrednim satovima i satu hrvatskoga jezika u trajanju od 90 minuta. U projekt su uključeni učenici 2. razreda OŠ „Gornja Vežica“, Rijeka, a planira se provoditi u svakoj sljedećoj generaciji, čime će kroz razdoblje koje slijedi biti obuhvaćeni svi učenici.

Projekt se provodi sljedećim zamišljenim etapama:

1. U pripremnom dijelu projekta educirat će se voditelji za primjenu terapijskih priča.
2. Projekt se prezentira roditeljima i učiteljima na roditeljskim sastancima i Učiteljskim vijećima te se integrira u školski preventivni program.
3. U neposrednom radu s učenicima provodit će se ukupno sedam radionica s temama: strah, tuga, ljutnja (samokontrola), sreća, odgovornost, asertivnost, empatija. Uz primjenu terapijskih priča i iskustveno učenje podjednako će se aktivirati osjetilne, emocionalne i moralne, a ne samo intelektualne funkcije djeteta, pri čemu će takav način rada pridonijeti cjelovitom osobnom rastu i razvoju. Uloga voditelja bit će poticanje i olakšavanje razmjene iskustava djece. Tijekom provedbe projekta planira se urediti kutak „Moje sigurno mjesto“ u kojem će provoditi planirane aktivnosti. Kutak će biti uređen u unutarnjem dvorištu škole i sastojat će se od kućica za knjige te vreća za sjedenje. U uređenje kutka bit će uključeni i učenici Likovne skupine škole.
4. Evaluacija procesa – korištenjem upitnika za učenike, roditelje, učitelje procijenit će se svaka radionica i projekt u cjelini.
5. Diseminacija i održivost projekta – Rezultati projekta bit će prezentirani roditeljima na roditeljskim sastancima, Vijeću roditelja, na mrežnim stranicama škole, Učitelj-

skim vijećima, Županijskim stručnim vijećima, lokalnoj zajednici (Dječja kuća, Rijeka), eTwinning portalu. Projekt planiramo provoditi svake godine s novom generacijom učenika. Projekt će biti sastavni dio Školske preventivne strategije.

2.1. Cilj projekta

Opći cilj našeg preventivnog projekta je poticanje razvoja socioemocionalnih kompetencija učenika u svrhu prevencije teškoća mentalnog zdravlja.

Korištenjem terapijskih priča i drugih sadržaja našim projektom potiče se razvoj: emocionalne samoregulacije (prepoznavanje i kontrola emocija), socijalnih vještina (komunikacijske vještine, asertivnost, vještine rješavanja problema), čitalačke pismenosti, mašte, kreativnog i kritičkog mišljenja, dok se edukacijom i suradnjom voditelja jačaju njihove profesionalne kompetencije.

Također je jasno definirana struktura radionica na sljedeći način:

Uvodni dio – igre upoznavanja, povezivanja i međusobnog osnaživanja; dijeljenje osjećaja, misli i stavova; *mindfulness* vježbe, igre riječima, asocijativne igre i drugo.

Glavni dio – čitanje terapijske priče (vođeno čitanje, čitanje s predviđanjem, kritičko čitanje)

Refleksija – razmjena iskustava među vršnjacima; refleksija na doživljaj pročitanog djela u svrhu boljeg razumijevanja vlastitih i tuđih reakcija; korištenje kreativnih tehnika kao što su stvaralačko pisanje, glazbeno i likovno izražavanje, stvaranje, igranje uloga i uprizorenje, projektivne tehnike.

Zaključak – emocionalno rasterećenje; svijest o doživljaju i mogućnost primjene u svakodnevnom životu (izlaganje, kreativne tehnike, vođenje dnevnika).

Evaluacija – evaluacijski obrasci nakon svakog susreta, dok će učitelji i roditelji na kraju projekta procijeniti njegovu korist za osobni rast i razvoj djeteta.

Uz primjenu terapijskih priča, iskustveno učenje i kreativne tehnike podjednako se aktiviraju osjetilne, emocionalne i moralne, a ne samo intelektualne funkcije djeteta, pri čemu takav način rada pridonosi cjelovitom osobnom rastu i razvoju. Svaku radionicu vode dva voditelja. Uloga voditelja jest poticanje i olakšavanje razmjene iskustava djece.

2.2. Važnost socioemocionalnog razvoja

Socioemocionalni razvoj predstavlja ključan zadatak u djetetovu životu koji se odvija kroz socioemocionalno učenje od samog rođenja djeteta te se kontinuirano nastavlja do odrasle dobi. Putem socioemocionalnog učenja djeca i mladi razvijaju socioemocionalne kompetencije, stječu i primjenjuju znanja, vještine i stavove potrebne za razumijevanje i upravljanje emocijama, razvijaju osjećaj za druge i pokazivanje empatije, ujedno učeći uspostavljanje i održavanje dobrih odnosa i donošenje odgovornih odluka.⁴

Emocionalni razvoj

Djeca od rođenja pokazuju osjećaje te tijekom prvih godina života uče prepoznavati i kontrolirati emocije. Primarne emocije poput ljutnje, sreće, tuge i straha kod djece se mogu prepoznati vrlo rano. U ranom djetinjstvu u interakciji s roditeljima djeca uče kako izražavati emocije u skladu s društvenim pravilima. U 2. godini već postaju svjesna svog emocionalnog ponašanja vezanog uz primarne emocije te uče složenije emocije, poput zavisti i empatije. Između 2. i 3. godine života uz naučene standarde i norme za pokazivanje emocija razvijaju složenije emocije ponosa, krivnje, srama, zbuđenosti, prkosa. U predškolskoj dobi sve bolje prepoznaju emocionalne situacije. Tijekom srednjeg djetinjstva djeca razvijaju vještine zauzimanja perspektive druge osobe, pri čemu nisu svi jednako uspješni u tome. Tako agresivna djeca imaju problem u zamišljanju kako se drugi osjećaju i što misle, što može biti razlog njihove agresivne reakcije. Upravo se u vrijeme srednjeg djetinjstva djecu može učiti kako zapažati socijalne znakove, kako birati i procjenjivati učinkovite strategije i reagirati sukladno njima.⁵

S početkom adolescencije dolazi do promjena u emocionalnom izražavanju i razumijevanju. Opada izražavanje pozitivnih emocija, česte su promjene raspoloženja uz iskazivanje ekstremnih emocionalnih stanja. Adolescenti su najčešće sposobni preuzeti tuđu perspektivu, ali isto tako razumiju da zauzimanje tuđe perspektive može biti pod utjecajem društvenih vrijednosti.

Intenzitet emocionalnog reagiranja nije kod sve djece jednak. On ovisi o razini djetetove reaktivnosti kao aspektu temperamenta te o djetetovoj sposobnosti regulacije emocionalnih reakcija i potaknutog ponašanja. Emocionalni razvoj u ranom djetinjstvu odražava se na njihovo kasnije funkcioniranje i kreiranje odnosa sa svojom okolinom, što predstavlja važan prediktor mentalnog zdravlja u odrasloj dobi.

4 Weissberg, R. P. i sur. Social and emotional learning: Past, present and future. U: J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg i T. P. Gullota (ur.) Handbook of social and emotional learning: Research and practice. New York, NY: Guilford, 2015.

5 Berk, L. Dječja razvojna psihologija. Jastrebarsko, Naklada Slap, 2015.

Socijalni razvoj

Uz obitelj, jedan od najvažnijih utjecaja na djetetov socioemocionalni razvoj imaju vršnjaci. Upravo interakcija s vršnjacima pridonosi razvoju socijalne kompetencije i prosocijalnih vještina. Socijalna kompetencija podrazumijeva da dijete/mlada osoba poznaje i razumije sustav normi, pravila i vrijednosti zajednice u kojoj živi te da je usvojilo potrebne obrasce za djelotvornu interakciju unutar te zajednice. Prosocijalne vještine obuhvaćaju osnovne socijalne vještine (vještine slušanja, govorenja, traženja pomoći i podrške od drugih), vještine povezane s funkcioniranjem u skupini (postavljanje pitanja, čekanje na red i uključivanje u igru, prikladno slijeđenje upute i prekidanje govornika, traženje prijatelja za igru, pružanje pomoći drugima...), vještine suočavanja s emocijama u stresnim situacijama i vještine povezane s postupanjem u stresnim situacijama (razumijevanje svojih i tuđih osjećaja, suočavanje sa strahom, razgovor o vlastitim i tuđim osjećajima, sposobnost opuštanja, iskrenost, prihvaćanje gubitka i sl.) te vještine rješavanja sukoba (postupanje s ljutnjom, odlučivanje, rješavanje problema, prihvaćanje posljedica).

Uloga škole u poticanju socioemocionalnog razvoja djeteta

Značaj i utjecaj škole u životu svakog djeteta velik je i neupitan. U školi djeca i mladi provode većinu svog vremena dok traje njihov intenzivan rast i razvoj. Društvene promjene i promjene u funkcioniranju obitelji odražavaju se na socioemocionalni razvoj djece kojoj su potrebni sigurni odnosi koji pružaju osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Dok sve više raste broj nefunkcionalnih obitelji, sve je veći broj djece kojima treba dodatni izvor podrške i sigurnog okruženja. Škola je nerijetko određenom broju djece jedino mjesto koje omogućuje korekciju nedostataka u djetetovu socioemocionalnom razvoju. Odgojno-obrazovne institucije sve više postaju važan izvor bliskih trajnih iskustava. Kada se djeca u školi osjećaju dobro i sigurno, to pridonosi usmjeravanju k socijalno prihvatljivim oblicima ponašanja, osjećaju pripadnosti, većoj motivaciji za primjereno ponašanje, a time i prilagodbi na školu, smanjenju negativnih osjećaja i neprikladnih oblika ponašanja. Iako su prijašnja istraživanja o utjecaju škole na socioemocionalni razvoj djece većinom bila usmjerena na negativne fenomene koji se javljaju u školi, poput vršnjačkog nasilja, sve je veći interes za to kako škola može podržati pozitivan razvoj djece i prevenirati teškoće prije nego do njih dođe.⁶

Intervencije unutar školskog sustava kojima je cilj izgraditi socioemocionalnu kompetenciju kod djece uglavnom su usmjerene na poboljšavanje školske klime, izravno podučavanje vještina koje pridonose socioemocionalnom razvoju ili se pak koriste određenim dijelovima iz obaju pristupa. Evaluacijom programa pokazalo se da se socioemocionalne

6 Damon, W. What is positive youth development? // *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591 (2004), 13-24.

kompetencije najbolje stječu kombiniranjem učenja (podučavanjem vještina) i prijenosa (školska klima).⁷ Integriranje direktnog poučavanja u pozitivnoj razrednoj klimi dovodi do poboljšanih socijalnih i emocionalnih vještina i pozitivnih stavova prema sebi, drugima i školi, što dovodi do povećanja prosocijalnog ponašanja i akademskog uspjeha te smanjuje internalizirane i eksternalizirane teškoće.

2.3. Korištenje terapeutskih priča

Zašto terapeutske priče? Pismo i čitanje stari su koliko i ljudska civilizacija. Dijete se rađa s određenim biološkim, spoznajnim i socijalnim potencijalom koji dolazi do izražaja ako se adekvatno stimulira. Upravo čitanje od najranije dobi pomaže u razvijanju govornih sposobnosti i bogaćenju djetetova rječnika, ali i uvodi dijete u svijet mašte i umjetnosti, unapređuje djetetove sposobnosti slušanja, pomaže u razvoju opažanja, promatranja, pažnje, mišljenja te logičkog zaključivanja.

Čitanje obogaćuje i psihički i emotivni život djece. Ona otkrivaju i upoznaju svijet izvan svog svakodnevnog okruženja, spoznaju okolinu na nov način, razvijaju prve vrijednosti te na temelju spoznaja izgrađuju vlastiti unutarnji svijet.

Može se zaključiti da čitanje pomaže djetetovu cjelokupnom razvoju – intelektualnom, socijalnom, emocionalnom, moralnom i estetskom i taj razvoj i dobrobiti čitanja nikada ne prestaju. Knjiga je snažan medij koji se koristi u različitim odgojnim, obrazovnim i terapijskim pristupima.

Učinkovito poticajno čitanje ima oblik razgovora u kojem se faze čitanja izmjenjuju s fazama razgovora o slikama i tekstu, a razgovor postaje sve složeniji i bogatiji. Dijete pritom nije pasivni slušatelj, već aktivno sudjeluje i izmjenjuje značenja.

Terapeutskim čitanjem nastojalo se kod učenika povećati samorazumijevanje i samoopažanje, osjetljivost na interpersonalne odnose, osvještavanje životne orijentacije, razvijanje kreativnosti i samoizražavanja, ohrabrivanje pozitivnog mišljenja i kreativnog rješavanja problema, ojačavanje komunikacijskih vještina, ujedinjavanje različitih aspekata osobnosti, oslobađanje snažnih emocija i napetosti.

2.4. Pogled u naše radionice

Odabrali smo terapeutske priče naklade Evenio koje progovaraju o emocijama: strah, tuga, ljutnja, sreća, odgovornost, empatija, koje smo čitali učenicima i ponudili im kao

7 Cefai, C. Strengthening social and emotional education as a core curricular area across the EU: a review of the international evidence. 2018. Dostupno na: <http://nesetweb.eu/wp-content/uploads/AR3-Full-Report.pdf>. [citirano: 2022-12-06].

medij koji će pobuditi emotivne odgovore i reakcije, ili tek dijalog koji ćemo zatim voditi u željenom smjeru.

Takav interaktivan proces pomaže pojedincu da se razvija na emotivnom, spoznajnom i socijalnom planu.

Pri tome je pažnja nas kao voditelja bila usmjerena na učeničke reakcije na literaturu, ali s osnovnim ciljem o dobrobiti naših učenika, a to je razvoj njihovih socioemocionalnih vještina te njihovo osnaživanje.

1. Uvod: za sam početak radionice stvorili smo opuštajuću atmosferu povezivanja i međusobnog osnaživanja, kako bi se učenici osjećali sigurno i podržano da dijele svoje osjećaje, misli, stavove iskreno i otvoreno. Početak nam se zbog toga sastojao od formiranje grupe u krug u kojem smo započeli razgovor o osjećaju kojim smo se bavili na radionici (npr. kada sam tužan, ja činim _____) te *mindfulness* vježbom za opuštanje učenika.

Grupne terapeutske radionice započinjale su i igrom riječima, asocijativnim igrama, uvodnom pjesmom i bilo kojim oblikom uvoda za koji procjenjujemo da je za određenu razvojnu dob podoban kako bi se članovi opustili.

2. Glavni dio: čitanje slikovnica naglas te zaustavljanje na dijelovima koji su zaokruživali male cjeline, a nama poslužile kao motivacija za razne aktivnosti kojima smo nastojali dopustiti učenicima da izraze svoje misli, osjećaje, ideje i stavove, sami ili u paru (pisanje, crtanje, izlaganje, kreativnost).

3. Završni dio: U završnom dijelu uvijek smo nastojali učenicima ponuditi evaluaciju radionice. Pritom su na kreativan način zapisivali što im se i zašto dopalo na radionici te su davali ukupnu ocjenu (smajlića) održane radionice.

Voditelj radionice može pomoći sudionicima da donesu svoje zaključke te se usmjerenim pitanjima može koristiti za usmjeravanje prema zaključku o smislu radionice i o postignućima. Primjerice, terapeut može sudionike pitati kakvu važnost ima radionica za njihov svakodnevni život. Može sam objediniti neke važne točke rada („Nadam se da će vam *Strahojed* koristiti te da ćete se njime služiti kada vam bude potrebno!“) ili dopustiti da to učini netko od sudionika („Što vam se najviše dopalo na današnjoj radionici? Hoćete li koristiti nešto od toga?“). Svakako se treba pobrinuti da radionica završi u pozitivnom i poticajnom tonu kako bi potaknula na pozitivne promjene u ponašanju.

3. Zaključak

Irwin Yalom definirao je terapeutske čimbenike koji sudionike povezuju u uspješnu grupnu terapiju, a to su povezanost, univerzalnost, imenovanje egzistencijalnih strahova,

razvijanje socijalnih vještina, altruizam i sudioništvo u razmjeni podataka. Svi čimbenici u kombinaciji postižu ciljeve interpersonalnog učenja, katarzu i stvaraju nadu u pozitivnu promjenu.

Otvoreno razgovarati o prirodi čovjeka/djeteta, ne osuđivati, slušati i ne donositi brze zaključke, usmjeravati razgovor prema slikama i atmosferi, likovima i fabuli i svakako izbjegavati ulaženje u prostor privatnosti te preko razgovora o tekstu metaforički otvarati taj prostor. To je put kojim se ide ako želimo da svatko od sudionika u tekst upiše svoje misli i osjećaje, potrebe, strahove, dvojbe i stavove. Tada izabrani tekst postaje prostor upoznavanja, susreta i dijaloga. Kroz takvu vrstu druženja raste i interes za dijeljenjem misli i osjećaja jer se taj razgovor nerijetko i nastavlja nakon fizičkog susreta. Literatura, u kojoj god formi bila, ne dovodi ljude u kontakt samo s njihovim unutarnjim svijetom misli i osjećaja, već ih približava i svjetovima drugih ljudi, približava ih jedne drugima.⁸ Upravo zbog toga koristili smo se formom terapijskih priča kako bismo vođenim čitanjem i različitim kreativnim tehnikama kod učenika povećali samorazumijevanje i samoopažanje, osjetljivost na interpersonalne odnose, razvili kreativnost i samoizražavanje, ohrabрили ih za pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema, ojačali komunikacijske vještine, a pritom i ujedinili različite aspekte osobnosti te oslobodili snažne emocije i napetosti.

Tijek našeg projekta može se pratiti na mrežnim stranicama projekta:

Čitanjem do sebe. Dostupno na: <https://sites.google.com/view/citanjemdosebe/po%C4%8Detna-stranica/1-tema-strah> [citirano: 2022-12-06].

Literatura

Berk, L. *Dječja razvojna psihologija*, Jastrebarsko, Naklada Slap, 2015.

Brajša-Žganec, A. *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003.

Bušljeta, R., Piskač, D. *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti: Sveučilišni priručnik za nastavnike*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

Cefai, C. Strengthening social and emotional education as a core curricular area across the EU: a review of the international evidence. 2018. Dostupno na: <http://nesetweb.eu/wp-content/uploads/AR3-Full-Report.pdf> [citirano: 2022-12-06].

Čitanjem do sebe. Dostupno na: <https://sites.google.com/view/citanjemdosebe/po%C4%8Detna-stranica/1-tema-strah> [citirano: 2022-12-06].

Damon, W. What is positive youth development? // *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591 (2004), 13-24.

8 Bušljeta, R., Piskač, D. *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti: Sveučilišni priručnik za nastavnike*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

-
- Durlak, J. J. i dr. The impact of enhancing students social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. // *Child development*, 82 (2011), 405-432.
- Weissberg, R. P. i sur. Social and emotional learning: Past, present and future. U: J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg i T. P. Gullota (ur.) *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*, New York, NY: Guilford, 2014.